

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 10/2010 vp

Hallituksen esitys Eurojustin vahvistamista koskevan päätöksen täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 23 päivänä maaliskuuta 2010 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen Eurojustin vahvistamista koskevan päätöksen täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 18/2010 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Katariina Jahkola, oikeusministeriö
- kansainvälisten asioiden johtaja Erkki Hämäläinen, sisäasiainministeriö
- valtiosyyttäjä Raija Toiviainen, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- kihlakunnansyyttäjä Tuomas Oja, Varsinais-Suomen syyttäjänvirasto
- ylitarkastaja Heikki Huhtiniemi, tietosuojavaltuutetun toimisto
- rikosylitarkastaja Sanna Palo, keskusrikospoliisi

- tulliylitarkastaja Anu Jaakkola, Tullihallitus
- Eurojustin Suomen kansallinen jäsen Ritva Sahavirta
- professori Raimo Lahti.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- valtiovarainministeriö
- sisäasiainministeriön rajavartio-osasto
- Helsingin käräjäoikeus
- rikoskomisario Kaj Björkqvist, Eurojustin Suomen kansallisen jäsenen avustaja

Viitetiedot

Hallituksen esitys perustuu Euroopan unionin neuvoston päätökseen Eurojustin vahvistamisesta sekä Eurojust-yksikön perustamisesta vakavan rikollisuuden torjunnan tehostamiseksi tehdyn päätöksen 2002/187/YOOS muuttamisesta. Lakivaliokunta on antanut päätöksen valmisteluvaiheessa lausunnon LaVL 4/2008 vp — U 5/2008 vp.

HALLITUKSEN ESITYS

Esitys sisältää ehdotuksen laiksi Eurojustia koskevan päätöksen eräiden määräysten täytäntöönpanosta. Ehdotetulla lailla kumottaisiin samaniminen voimassa oleva laki. Esitys sisältää myös ehdotuksen laiksi yhteisistä tutkintaryhmistä annetun lain muuttamisesta. Laeilla pantaisiin täytäntöön Euroopan unionin neuvoston päätös Eurojustin vahvistamisesta.

Vuonna 2002 perustetun Eurojustin tarkoituksena on avustaa EU:n jäsenvaltioita rikosoikeudellisessa yhteistyössä sekä vakavien, rajat ylittävien rikosten tutkinnan ja syytetoimien koordinoimisessa. Nyt täytäntöön pantavan päätöksen tavoitteena on vahvistaa Eurojustia määrittämällä yhteiset vähimmäistoimivaltuudet kansallisille jäsenille, luomalla kiireellisten tilantei-

den koordinoitimekanismi, tehostamalla tietojen vaihtoa kansallisten viranomaisten ja Eurojustin välillä sekä velvoittamalla jäsenvaltiot perustamaan kansallinen koordinaatiojärjestelmä. Päätös sisältää myös säännöksiä Eurojustin suhteesta muihin organisaatioihin ja verkostoihin sekä EU:n ulkopuolisiin valtioihin.

Valtaosa päätöksen säännöksistä velvoittaa Suomen viranomaisia suoraan. Uutta lainsäädäntöä ehdotetaan siltä osin kuin päätös edellyttää täsmentäviä säännöksiä kansallisessa laissa.

Esityksessä Eurojustin Suomen kansallisen jäsenen asemaa ehdotetaan vahvistettavaksi. Lisäksi lakiin otettaisiin säännökset kansallisista yhteyshenkilöistä ja heidän oikeudestaan käyttää Eurojustin asianhallintajärjestelmää, tietojen toimittamisesta Eurojustille sekä henkilötietojen luovuttamisesta Eurojustilta EU:n ulkopuoliselle valtiolle tai kansainväliselle järjestölle.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan viimeistään 4 päivänä kesäkuuta 2011.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Eurojust on Haagissa sijaitseva Euroopan unionin jäsenvaltioiden syyttäjäviranomaisista koostuva yksikkö, jonka tehtävänä on avustaa ja koordinoita jäsenvaltioiden viranomaisia erityisesti vakavien, rajat ylittävien rikosten tutkinta- ja syytetoimissa. Eurojust on perustettu vuonna 2002 annetulla neuvoston päätöksellä (2002/187/YOS), joka on pantu Suomessa täytäntöön lailla Eurojustia koskevan päätöksen eräiden määräysten täytäntöönpanosta (1012/2008).

Hallituksen esityksen tarkoituksena on panna täytäntöön neuvoston vuonna 2008 antama uusi Eurojust-päätös (2009/426/YOS), jonka tavoitteena on vahvistaa Eurojustin asemaa ja kehittää sen toimintaa käytännön kokemusten perusteella.

Kansallisen jäsenen toimivaltuudet

Uudessa Eurojust-päätöksessä määritellään aiempaa täsmällisemmin ja velvoittavammin ne vähimmäistoimivaltuudet, jotka jäsenvaltioiden on myönnettävä kansallisille jäsenilleen. Tarve yhtenäisten vähimmäistoimivaltuuksien määrittämiselle perustuu siihen, että eri jäsenvaltioiden kansallisten jäsenten toimivaltuudet ovat eronneet merkittävästi toisistaan, mikä on vaikeuttanut yhteistyötä Eurojustissa. Päätöksen

mukaan kansallisella jäsenellä tulee olla toimivalta päättää päätöksessä tarkemmin määritellyistä toimenpiteistä toimivaltaisen kansallisen viranomaisen pyynnöstä tai suostumuksella (9 c artikla). Kiiretilanteessa, jossa kansallinen jäsen ei voi riittävän nopeasti määrittellä toimivaltaista kansallista viranomaista tai olla tähän yhteydessä, kansallisella jäsenellä tulee olla toimivalta muun muassa myöntää lupa valvottuun läpilaskuun (9 d artikla). Vähimmäistoimivaltuuksista on sallittua poiketa, mutta vain, jos toimivallanjako on jäsenvaltion valtiosäännön tai rikosoikeusjärjestelmän perusperiaatteiden vastaista (9 e artikla).

Uuden Eurojust-päätöksen velvoitteiden taustalla vaikuttaa osaltaan viimeaikainen kehitys eurooppalaisessa rikosoikeudellisessa yhteistyössä (mm. neuvoston puitepäätökset eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisestä luovuttamisesta 2002/584/YOS sekä omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämisestä 2003/577/YOS). Syyttäjällä on oikeusviranomaisena tässä yhteistyössä vahva asema perustuen siihen, että useissa unionin jäsenvaltioissa syyttäjä tai tutkintatuomari päättää tutkintatoimenpiteistä. Tämän kehityksen myötä myös Suomessa syyttäjän asema on eurooppalaisessa rikosasian yhteistyössä vahvempi kuin kansallisen rikosasian käsittelyssä, jossa tutkinnanjohto kuuluu pääasiassa esitutkintaviranomaisille.

Eurojustin Suomen kansallisella jäsenellä on nykyisin valtiosyyttäjän toimivaltuudet, jotka suurelta osin kattavat uudessa Eurojust-päätöksessä edellytetyt vähimmäistoimivaltuudet. Eräät päätöksessä tarkoitettut toimenpiteet ovat kuitenkin sellaisia, joista nykyisin päättää esitutkintaviranomainen tutkinnanjohtajana. Siksi päätöksen täytäntöönpanemiseksi esitetään, että kansallinen jäsen voisi nykyisten toimivaltuuksiansa lisäksi päättää toimivaltaisen viranomaisen pyynnöstä tai suostumuksella muun muassa Eurojustin koordinaatiokokouksessa tarpeelliseksi katsotun esitutkintatoimenpiteen suorittamisesta Suomessa sekä luvan myöntämisestä valvottuun läpilaskuun tai sen koordinoimisesta Suomessa. Kiiretilanteissa kansallinen jäsen voisi päättää esimerkiksi luvan myöntämisestä valvottuun läpilaskuun, jos hän ei saa yhteyttä toimenpiteestä päättävään viranomaiseen. Ennen päätöksen tekoa kansallisen jäsenen olisi kuitenkin oltava yhteydessä toimenpiteen täytäntöönpanosta vastaavaan viranomaiseen.

Lakivaliokunta puoltaa kansalliselle jäsenelle esitettyjä toimivaltuuksia. Toimivaltuudet on rajattu siihen, mitä uuden Eurojust-päätöksen täytäntöönpanemiseksi ja rajat ylittävän yhteistyön tehokkaaksi toteuttamiseksi on tarpeen. Toimivaltuuksissa on myös tarkoituksenmukaisella tavalla otettu huomioon syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen välinen toimivallan jako, sillä ne tilanteet, joissa kansallinen jäsen voi esityksen mukaan tehdä tutkinnanjohtajalle kansallisesti kuuluvia päätöksiä, ovat varsin rajoitetut, ja tällaisissakin tilanteissa edellytetään etukästä yhteydenottoa esitutkintaviranomaiseen. Vaatimus yhteydenotosta on kiiretapauksissa tärkeä sen varmistamiseksi, että toimenpiteen toteuttamiselle on käytännössä resurssit ja toteuttaminen on turvallista. Näistä seikoista varmistuminen on välttämätöntä erityisesti valvotussa läpilaskussa. Ottaen huomioon, että Suomen esitutkintajärjestelmässä toimii ympärivuorokautinen päivystys, voidaan arvioida, että käytännössä syntyy harvoin sellaisia kiiretilanteita, joissa kansallinen jäsen ei saisi yhteyttä toimenpiteestä päättävään viranomaiseen ja joutuisi siten tekemään päätöksen itsenäisesti. Tällainen

tilanne voi syntyä lähinnä silloin, jos toimenpiteestä päättävä viranomainen on eri kuin toimenpiteen käytännössä toimeenpaneva viranomainen. Kansallisen jäsenen toimivaltuuksien merkitystä kiiretapauksissa rajaa myös se, että päätöksestä on viipymättä ilmoitettava toimenpiteestä päättävälle viranomaiselle, joka päättää, jatketaanko päätöksen toimeenpanoa vai keskeytetäänkö se.

Henkilötietojen luovuttaminen Eurojustilta kolmannelle

Esitykseen sisältyvän 1. lakiehdotuksen 11 §:ssä säädetään niistä edellytyksistä, joilla kansallinen jäsen voi antaa suostumuksensa Eurojustille luovutetun henkilötiedon luovuttamiseen Eurojustilta Euroopan unionin ulkopuoliselle valtiolle tai kansainväliselle järjestölle. Säännöksen mukaan kansallinen jäsen voi antaa tällaisen suostumuksen, jos tieto olisi lain mukaan voitu luovuttaa mainituille tahoille Suomesta. Lisäksi edellytetään, että ennen suostumuksen antamista jäsenen on tarvittaessa neuvoteltava luovuttamisesta tiedot luovuttaneen viranomaisen kanssa.

Lakivaliokunta pitää esitettyä sääntelyä asianmukaisena ja riittävänä Eurojust-päätöksen täytäntöönpanemiseksi ja tietojen luotettavan luovutuksen turvaamiseksi. Valiokunta ei puolla säännöksen muuttamista niin, että tietojen luovuttamiseen EU:n ulkopuoliselle valtiolle olisi aina pyydettävä tiedot toimittaneen viranomaisen lupa ennen tietojen edelleen luovuttamista. Tällainen lisävaatimus ei välttämättä olisi yhteensopiva Eurojust-päätöksen kanssa, ja se saattaisi käytännössä merkitä sitä, että Suomen kansallisella jäsenellä olisi rajoitetummat mahdollisuudet suostua tietojen luovuttamiseen kuin muiden jäsenvaltioiden kansallisilla jäsenillä.

Voimaantulo

Esitykseen sisältyvään 2. lakiehdotukseen ei sisälly voimaantulosäännöstä. Lakivaliokunta ehdottaa 1. lakiehdotuksen 13 §:n 1 momenttia vastaavan tavanomaisen voimaantulosäännöksen lisäämistä 2. lakiehdotukseen.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 1. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana ja

että 2. lakiehdotus hyväksytään muutoin hallituksen esityksen mukaisena paitsi voimaantulosäännös lisättynä seuraavasti:

Valiokunnan muutosehdotus

2. lakiehdotus

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ . (Uusi)

Helsingissä 19 päivänä toukokuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Janina Andersson /vihr
vpj. Anna-Maja Henriksson /r
jäs. Esko Ahonen /kesk
Kalle Jokinen /kok
Oiva Kaltiokumpu /kesk
Ilkka Kantola /sd
Krista Kiuru /sd

Jari Larikka /kok
Sanna Lauslahti /kok
Outi Mäkelä /kok
Raimo Piirainen /sd
Pirkko Ruohonen-Lerner /ps
Kari Uotila /vas
Mirja Vehkaperä /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila.